

AZ ELSŐBBSÉGI ELV ÉRTELMEZÉSE A NÉMET ÉS A MAGYAR ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁROZATAIBAN

STIPTA ZSUZSA *

1. Bevezetés

Az alkalmazandó közös jog az európai integrációs folyamat során fokozatosan bővült, nemcsak az alapító szerződések, hanem az egyre bővülő másodlagos jogforrások révén.¹ A Közösségnek, később az Uniónak tehát különféle jogelvekre volt szüksége ahhoz, hogy harmonizálja a jogi helyzetet, továbbá a közösségi, illetve a tagállami joganyagot. Ilyen fontos jogelv például a közvetlen alkalmazhatóság, illetve az uniós jog elsőbbsége. A bírói jogértelmezés a bizonytalan tartalmú szabályoknak, illetve jogelveknek jogilag releváns jelentést tulajdonít. Az Unióban tehát fokozott jelentősége van a bírói jogértelmezésnek.² Ezért vizsgálom az uniós jog elsőbbségének kérdését nemcsak az Európai Unió Bírósága, hanem a német, és magyar alkotmánybíróságok döntéseinek értelmezésével.

Az elsőbbségi elv értelmezése hosszú múltra, még jóval a Lisszaboni Szerződés ratifikálása előtti időszakra tekint vissza, amikor az EK és a Maastrichti Szerződésnek³ megfelelően közösségi jog volt a hivatalos elnevezése, és a bírósági döntésekben is így hivatkoztak rá. Tanulmányomban a korabeli jogi terminusokat az ítéletek eredeti szövege szerint használom.

2. Az elsőbbség elve az Európai Bíróság felfogásában

Az elsőbbség és a közvetlen hatály elvei szorosan összekapcsolódnak: akár arra is sor kerülhetett volna, hogy az Európai Bíróság a két elvet egyszerre, már a

* DR. STIPTA ZSUZSA

PhD-hallgató

Miskolci Egyetem ÁJK, Alkotmányjogi Tanszék

¹ Ld. még: FAZEKAS Judit, ASZTALOS Zsófia, SÓS Gabriella, *Csatlakozás-jogközelítés: Az Acquis Communautaire adaptálása a magyar jog-és intézményrendszerbe*, Bp., KJK-Kerszöv, 2003.

² BLUTMAN László, *Az Európai Unió joga a gyakorlatban*, Bp., HVG–Orac, 2010, 116.

³ Ld. bővebben: FAZEKAS Judit, *Az európai integráció alapszerződésai*, Bp., KJK-Kerszöv, 2002. Római Szerződés, 21; Európai Unióról szóló Szerződés, 149–181.

Van Gend en Loos ítéletben⁴ rögzítse, de akkor az ügy körülményei ezt nem tették szükségessé.⁵ A közvetlen alkalmazhatóság fogalma alatt rendszerint azt értik, hogy a közösségi jog a tagállamok jogrendszerében a tagállam beemelő aktusa nélkül is érvényesülést nyer.⁶ A közösségi jog közvetlen hatályát megalapozó elmélet logikai következménye a közösségi jognak a tagállamok nemzeti jogrendszereivel szembeni elsődlegességét állító elmélet.⁷

A közösségi jog tagállami joggal szembeni elsőbbségét (supremacy) rögzítő elv lényege, hogy amikor a tagállami bíróság által alkalmazandó közösségi jogszabály – a szóban forgó közösségi jogszabálynak tehát közvetlen hatállyal kell bírnia – ütközik a tagállami jogszabállyal, akkor a bíróságnak a közösségi joggal ellentétes tagállami jogot „félre kell tennie” (set aside), azaz nem szabad alkalmazni (duty to disapply). Az elv azt is magában foglalja, hogy a bíróságnak ilyen esetekben nem kell kérnie és nem kell bevárnia, hogy a nemzeti jogrendben az ilyenkor – tehát jogszabályok ütközése esetén – egyébként szokásos eljárás lefolyjon, esetleg e tárgyban előzetes döntés szülessen. A tagállami bíróságnak ezt a félretételt adott esetben az erre irányuló kérelem hiányában, hivatalból is teljesítenie kell.⁸

Az elv magában foglalja továbbá annak tilalmát, hogy a tagállamok a közösségi joggal ellentétes jogot képezzenek, illetve a közösségi jog számára fenntartott területeken egyáltalán jogot alkossanak. Ez az úgynevezett előfoglalás, angolul pre-emption elve. Itt tehát az elsőbbség elve a tagállami jogalkotásokra – ideértve a törvényalkotást is – hárít kötelezettséget.

Az elsőbbség elvének lényege úgy foglалható össze, hogy amennyiben ütközés van a közösségi jog és a nemzeti jog között, a közösségi jogot kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy időben melyik keletkezett később. Az elsőbbségi elv tehát normakonfliktust feloldó szabály: megmondja, hogy mi történik, ha az Európai Közösség által alkotott jog és a tagállam által alkotott jog konfliktusba kerül egymással. Az Európai Bíróság esetjoga értelmében bármilyen, akár elsődleges, akár másodlagos közösségi jogi norma elsőbbséget élvez bármilyen – akár alkotmányos szintű – tagállami jogi normával szemben. Az elsőbbség elvének alkalmazása azonban az ütköző tagállami jogot nem teszi érvénytelenné, csupán alkalmazhatatlanná: az európai struktúrában csak alkalmazási elsőbbség érvé-

⁴ Válogatott ítéletek az Európai Bíróság esetjogából, Bp., KJK-Kerszöv, 2001, I, 13.

⁵ FAZEKAS Flóra, *A magyar Alkotmánybíróság viszonya a közösségi jogelsőbbségéhez egyes tagállami alkotmánybírói felfogások tükrében*, PhD értekezés, DE, 2009, 22. Elérhető: http://jog.unideb.hu/documents/doktori_iskola/fazekasflora-disszertacio-nyilvanos.pdf (2011. január 30.)

⁶ C-26/62, Van Gend en Loos (1963).

⁷ KECSKÉS László, *EU-jog és jogharmonizáció*, Bp., HVG-ORAC, 2009³, 574.

⁸ VÁRNAY Ernő, PAPP Mónika, *Az Európai Unió joga*, Bp., KJK-Kerszöv, 2005, 297.

nyesülhet, szemben a föderális államberendezkedésben létező érvényességi elsőbbség koncepciójával.⁹

A közösségi és a tagállami jog közötti konfliktus, így az elsőbbségi elv alkalmazása is tipikusan a tagállami bíróságok előtti eljárásban merülhet fel. A közvetlen hatály elve úgy kapcsolódik az elsőbbségi elvhez, hogy biztosítja a közösségi jogi norma alkalmazhatóságát a tagállami bíróság előtt: a közösségi jog közvetlen hatálya teszi lehetővé azt, hogy egy tagállami bíró előtt folyó eljárásban alkalmazható jogi norma lehessen. Az elsőbbségi elv alkalmazása ugyanakkor a tagállami állami szervekkel szembeni elvárás, a jogalkotás és a végrehajtás szintjén egyaránt.¹⁰

A közösségi (immáron uniós jog) elsődlegessége az Európai Bíróság ítélezési gyakorlatában régóta elismert alapelv. Az alapszerződések ezt azonban nem rögzítették.¹¹ A Lisszaboni Szerződés, mint ahogyan korábban az EGK-Szerződés¹² is hallgat a közösségi jog elsőbbségéről. A Római Szerződésben, és időközbeni módosításaiban sem találunk olyan szabályt, amely megfogalmazta volna a közösségi jog tagállamok jogrendszerével szembeni elsődlegességét.¹³ Ezt az elvet először 1964-ben az Európai Bíróság körvonalazta a *Costa v. ENEL*¹⁴ ügyben. Ebben az ítéletben a közösségi jognak az olasz joggal szembeni elsődlegességét ízelgette az Európai Bíróság, elhatárolva a közösségi jogot a nemzetközi szerződésektől: „A közönséges nemzetközi egyezményekkel szemben az EGK Szerződés létrehozta saját jogrendszerét, amely a Szerződés hatálybalépésével a tagállamok jogrendszereinek szerves részévé vált, és amelyet bíróságai kötelesek alkalmazni.”¹⁵ A Bíróság e döntésében kimondta, hogy az EGK Szerződéssel létrejövő önálló jogrendszer a tagállami jogok integráns részévé válik, ugyanakkor közösségi jogi jellegéből fakadóan elsőbbséggel bír a tagállami joggal szemben. A hangsúly – jelen esetben – a tagállamok később alkotott jogával szembeni elsőbbségen van. A Bíróság az elsődlegesség jogalapját a tag-

⁹ Christian RANACHER, Fritz STAUDIGL, *Enführung in das EU-Recht*, Facultas Verlags- und Buchhandels AG, 2007, 89.

¹⁰ FAZEKAS Flóra, *i. m.*, 23. http://jog.unideb.hu/documents/doktori_iskola/fazekasflora-disszertacio-nyilvanos.pdf

¹¹ Lisszaboni Szerződés a gyakorlatban – Miből lett, mire jó, merre visz? BRUXINFÓ Európai Elemző Iroda 27. http://www.euvonal.hu/kulugy/upload/M_74/rek5/30.pdf.

¹² OSZTOVITS András, *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata*, Bp., KJK-Kerszöv, 2008, II, 1813.

¹³ KECSKÉS, *i. m.*, 575.

¹⁴ Case 6/64, *Flaminio Costa v ENEL* [1964] ECR 585, CMLR 425, 593.

¹⁵ BALOGH-BÉKÉSI Nóra,

http://193.224.191.196:8080/phd/Dr.Balogh_Bekesi_Nora_phd.pdf 11.

államok hatáskörei egy részének a Közösség javára történő átruházásában jelölte meg.¹⁶

2.1. Az „*Internationale Handelsgesellschaft*” ügy¹⁷

Az ítélet egy német bíróság előzetes döntéskérése alapján született, ahol a másodlagos közösségi jog és a tagállami alkotmány látszott ütközni.¹⁸ Az ügy lehetőséget adott az Európai Bíróságnak arra, hogy világossá tegye a tagállamok számára sérthetetlen nemzeti alkotmányokhoz való viszonyt, így a nemzeti alkotmányjogok szempontjából alapvető jelentőségű ítéletről van szó. Az ügy alapjául szolgáló eljárásban egy német bíróság előtt a felperes megkérdőjelezte két közösségi rendelet érvényességét arra hivatkozva, hogy azok ellentétesek egyes német alkotmányos alapjogokkal.

A vitatott két közösségi rendelet értelmében a gabonafélék exportjára és importjára csak engedély alapján volt lehetőség, amely engedélyt a kereskedők akkor kapták meg, ha egy bizonyos összegű pénzbeli biztosítékot helyeztek el az engedély érvényességi idejére. A kereskedők elvesztették a biztosítékot, ha az engedélyben szereplő mennyiség exportjára vagy importjára mégsem került sor, amely szabály alól csak vis maior esetén mentesültek. Az Internationale Handelsgesellschaft GmbH 1967. december 31-ig kapott engedélyt 20 000 tonna kukoricadara exportjára, azonban ennek csak a felét teljesítette, ezért az illetékes német hatóság határozata alapján elvesztette a 17 000 márka biztosítékot. A vállalat a frankfurti Közigazgatási Bíróság előtt megtámadta a határozatot. Arra hivatkozott, hogy a biztosítékadási rendszer ellentétes a német Alaptörvény által garantált, a cselekvési és rendelkezési szabadsághoz és a gazdasági szabadsághoz való alapvető joggal, együtt értelmezve az arányosság alkotmányos elvével. Álláspontjuk szerint a biztosítékadási rendszer aránytalanul nagymértékben sérti a gazdasági érdekeket a közösségi rendeletek által elérni kívánt célhoz képest.¹⁹

A tagállami bíróság úgy ítélte meg, hogy a letéti rendszer ellentétes a tagállami alkotmány által biztosított elvekkel, nevezetesen a cselekvési szabadsággal, a vállalkozás szabadsága és az arányosság elveivel, és a letéti rendszer érvényességével kapcsolatban előzetes döntést kért az Európai Bíróságtól.²⁰

„Az ügyet a Bíróság elé utaló végzés indokolásából kitűnik, hogy a Verwaltungsgericht mostanáig nem tagadta a hivatkozott rendelkezések érvé-

¹⁶ VÁRNAY-PAPP, *i. m.*, 299.

¹⁷ 11/70 Internationale Handelsgesellschaft kontra Einfuhr- und Vorartstelle für Getreide und Futtermittel (1970) ECR 1125.

¹⁸ VÁRNAY-PAPP, *i. m.*, 300.

¹⁹ FAZEKAS FLÓRA, *i. m.*, 66.

²⁰ VÁRNAY-PAPP, *i. m.*, 300.

nyességét, és emiatt alapvető fontosságúnak tartja, hogy a fennálló jogbizonytalanságnak a Bíróság véget vessen. A Verwaltungsgericht álláspontja szerint az óvadékrendszer ellentétes a tagállami jog egyes alkotmányos elveivel, amelyeket a közösségi jog keretei között is védeni kell, a nemzetek feletti jog elsődlegességének meg kell hajolnia a német Alaptörvény előtt. Az óvadékrendszer ellentétes a cselekvés és a rendelkezés szabadságának, a gazdasági szabadságnak, és különösen az Alaptörvény 2. cikkének (1) bekezdésében²¹ és 14. cikkében²² meghatározott arányosság elveivel. Az engedélyek kibocsátásából fakadó import- és exportkötelezettség a hozzá kapcsolódó óvadékkal együtt túlzott beavatkozást jelent a rendelkezés szabadságába a kereskedelem területén, mivel a rendeletekben lefektetett célt kevésbé súlyos következménnyel járó intervenciók módszerekkel is el lehetett volna érni.”²³

Az ítéletben foglaltak alapján nem mondhatjuk, hogy az Európai Bíróság teljes mértékben figyelmen kívül hagyta azt, hogy a tagállamokban saját alkotmányos rendszer működik, amelynek az érvényesülése alapvető fontosságú a jogállamiság szempontjából. A tagállami alkotmányos elvek sérthetlenségét azonban nem tekintette elég súlyos érvnek ahhoz, hogy az leronthassa a közösségi jog egységes és hatékony érvényesülését. A Bíróság nem kívánt szemet hunyni a tagállamokban kiváltott alkotmányos problémák, elsősorban a megfelelő szintű alapjogi védelem kívánalma felett, és megtette az első lépéseket egy közösségi alapjogi bíraskodás kialakítása felé.

A német Szövetségi Alkotmánybíróság számára ezek a kezdeti lépések a konkrét ügyben nem voltak elegendőek ahhoz, hogy el tudja fogadni az EB hatáskörét az alapjogok biztosítására. Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatának fejlődésével azonban a német alkotmánybíróság álláspontja megengyhült a közösségi alapjogi védelem elfogadhatóságáról.²⁴

3. A Bundesverfassungsgericht vonatkozó döntései

A német *Bundesverfassungsgericht* (Szövetségi Alkotmánybíróság) gyakorlatának volt talán a legnagyobb szerepe a közösségi jog alakításában. Nagy jelentőségű ítéletei nem csupán az Európai Bíróság gyakorlatára voltak hatással, de más

²¹ GG Art 2. Z. 1. „Jeder hat das Recht auf die freie Entfaltung seiner Persönlichkeit, soweit er nicht die Rechte anderer verletzt und nicht gegen die verfassungsmäßige Ordnung oder das Sittengesetz verstößt.“

²² GG Art. 14. „Das Eigentum und das Erbrecht werden gewährleistet. Inhalt und Schranken werden durch die Gesetze bestimmt. Eigentum verpflichtet. Sein Gebrauch soll zugleich dem Wohle der Allgemeinheit dienen.“

²³ VÁRNAY-PAPP, *i. m.*, 301.

²⁴ FAZEKAS Flóra, *i. m.*, 65.

tagállamok alkotmánybíróságai is hasonló álláspontra helyezkedtek a közösségi jog elsőbbségének megítélésével kapcsolatban. A *Bundesverfassungsgericht* Európa legszélesebb hatáskörű alkotmánybírósága, mely az 1949-es Grundgesetz (Alaptörvény)²⁵ rendelkezései alapján, 1951-ben alakult.²⁶ A törvényalkotás aktusainak előzetes és utólagos, absztrakt és konkrét alkotmányossági kontrollját is végzi, továbbá Németország szövetségi államberendezkedéséből adódóan a Szövetség és a tartományok hatásköri vitáinak rendezési fóruma is. Utólagos, konkrét alkotmányossági kontrollt bármely német bíróság kezdeményezhet az előtte folyó eljárásban az alkalmazandó törvény ellen.

A német Alkotmánybíróság már a hatvanas évek második felében megfogalmazta, hogy a közösség egyedi jogszabálya nem lehet tárgya az alkotmánybírósági felülvizsgálatnak, mivel az az átruházott szuverenitást gyakorló Közösség aktusa, nem pedig német jogszabály.²⁷ Az átruházott szuverenitás alapján autonóm és a tagállamtól független új autoritás keletkezik – jogi aktusai sui generis jogi aktusok –, mivel megalkotásuk a közhatalmat gyakorló nemzeti intézményeken kívül történik. Tehát a német Alkotmány (Grundgesetz) szerinti alkotmányossági felülvizsgálat a konkrét közösségi jogszabályra nem terjesztetű ki.²⁸

Pár évvel később az ún. Lütticke-ügyben²⁹ az alkotmánybíróság kimondta a közösségi jog közvetlen érvényesülését a tagállami jogalkalmazásban.³⁰ A Bundesverfassungsgericht rögzítette, hogy az EGK-Szerződést ratifikáló német törvényen keresztül az Alaptörvény 24. cikkével összhangban az EGK autonóm jogrendjének normái a belső jogrendszerben érvényesülést szereznek, és a német bíróságoknak azokat alkalmazniuk kell. Így a közvetlenül hatályos közösségi jogi rendelkezések alkalmazási elsőbbséget nyernek a velük ellentétes nemzeti törvényekkel szemben, mert a közösségi jogon alapuló egyéni jogok csak így biztosíthatóak.

3.1. Az *Internationale Handelsgesellschaft* ítélettel szemben: „Solange I”

Az alkotmányos rendelkezések és a közösségi jog közötti kapcsolatot érintő ítélezési gyakorlat kiindulópontja a már fentebb tárgyalt *Internationale Handelsgesellschaft* ügy, amelyben az Európai Bíróság ítéletét követően négy

²⁵ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949.

²⁶ Bibliothek-Bundesverfassungsgericht

<http://www.bundesverfassungsgericht.de/bibliothek.html>.

²⁷ A közvetlen alkalmazhatóságról: BVerfGE 22, 293, 1 BvR 248/63, 216/67 (1967).

²⁸ http://193.224.191.196:8080/phd/Dr.Balogh_Bekesi_Nora_phd.pdf.

²⁹ BVerfG, 09.06.1971 - 2 BvR 225/69.

³⁰ Vö: Allan F. TATHAM, *EC Law in Practice: A Case-Study Approach*, Bp., HVG-ORAC, 2006. Transfer of sovereignty, Lütticke, 177.

évvel a Bundesverfassungsgericht is ítéletet hozott, és amelyben nyíltan szembe fordult az Európai Bíróság álláspontjával. Az 1974-ben hozott, a jogirodalomban „Solange I” néven elhíresült ítéletével³¹ a Bundesverfassungsgericht nyíltan szembe fordult az Európai Bíróság álláspontjával, és elvégezte a közösségi rendeletek közvetlen alkotmányossági felülvizsgálatát³² („nachkonstitutionelle Überprüfung”). Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatával összhangban elismerte, hogy a közösségi jog autonóm jogforrásból eredő önálló jogrendszer, amely sem a nemzeti jogrendszernek, sem a nemzetközi jognak nem része, s mivel a nemzeti jog és a közösségi jog két különálló entitás, egyik érvényessége sem függ a másiktól.

Ebből a dualista felfogásból következik, hogy a közösségi jog és a német Alaptörvény összeegyeztethetőségéről az Európai Bíróság nem dönthet, s ugyanígy a Bundesverfassungsgericht sem dönthet az elsődleges és a másodlagos közösségi jog összhangjáról. Az ítéletben a Bundesverfassungsgericht megerősítette a német Alaptörvény 24. cikkéről a szuverenitás átruházását engedélyező klauzuláról korábban adott értelmezését. Az Alaptörvény alapjogokról rendelkező részét a Bundesverfassungsgericht ítéletében az Alaptörvény alkotmányos struktúráját meghatározó feladhatatlan, elidegeníthetetlen („*unaufgebbar*”) részének nevezte, amelyet nem ronthat le egy, az alapjogok tiszteletben tartását nem garantáló eljárásban született másodlagos közösségi jogforrás. A „SOLANGE”-formula a következőképpen hangzik: *„Átmenetileg tehát előfordulhat, hogy a közösségi jog és az Alkotmányban rögzített alapvető jogok garanciái összeütközésbe kerülnek, és felmerül a kérdés, melyik jogrendszernek van elsőbbsége, azaz melyik zárja ki a másikat. Ebben a normaiütközésben az Alkotmányban rögzített alapjogok garanciái élveznek elsőbbséget mindaddig, amíg (SOLANGE) a Közösség megfelelő hatáskörrel bíró szervei a Szerződésben rögzített módon nem szüntetik meg a normák ütközését.”*³³

A Német Alkotmánybíróság tehát a közösségi jog által az alapjogoknak biztosított védelem elégtelensége miatt fenntartotta a jogát arra, hogy az alaptör-

³¹ BVerfG 37, 271 2 BvL 52/71 (1971).

³² FAZEKAS Flóra, *i. m.*, 67.

³³ BVerfGE 37, 271 „Solange der Integrationsprozess der Gemeinschaft nicht so weit fortgeschritten ist, dass das Gemeinschaftsrecht auch einen von einem Parlament beschlossenen und in Geltung stehenden formulierten Grundrechtskatalog enthält, der dem Grundrechtskatalog des Grundgesetzes adäquat ist, ist nach Einholung der in Art. 234 EG geforderten Entscheidung des EuGH die Vorlage eines Gerichtes der Bundesrepublik Deutschland an das BVerfG im Normenkontrollverfahren zulässig und geboten, wenn das Gericht die für es entscheidungserhebliche Vorschrift des Gemeinschaftsrechts in der vom EuGH gegebenen Auslegung für unanwendbar hält, weil und soweit sie mit einem der Grundrechte des Grundgesetzes kollidiert.“

vényre épülő alapjogok védelmét a közösségi joggal szemben is érvényesítse, megtagadva ezzel a közösségi jog elsőbbségét.³⁴

3.2. Tartózkodás a közösségi jog felülvizsgálatától: „Solange II”

A Bundesverfassungsgericht több mint egy évtizedig fenntartotta a „Solange I” ítéletben kifejtett álláspontját. 1986-ra azonban a közösségi jogrend – elsősorban az emberi jogok védelme tekintetében – jelentősen fejlődött, s ez arra készítette a Szövetségi Alkotmánybíróságot, hogy vizsgálja felül korábbi álláspontját. A közösségi jog jellegét tekintve a korábbtól eltérő nézőpont uralkodik az ítélet egészén: a Bundesverfassungsgericht újraértelmezte a „solange”-formulát. *„Ezen fejlemények fényében mindaddig, amíg az Európai Közösségek, különösen az Európai Bíróság esetjoga, általában olyan hatékony védelemben részesíti az alapvető jogokat a Közösség szuverén hatáskörrel rendelkező szerveivel szemben is, amely alapvetően megfelel az Alaptörvény által feltétlenül megkövetelteknek, és amennyiben (az Európai Közösségek) általában garantálják az alapvető jogok lényegi tartalmát, a Szövetségi Alkotmánybíróság nem gyakorolja hatáskörét a tekintetben, hogy a másodlagos közösségi jog alkalmazhatóságáról határozzon, valahányszor azt valamely a Német Szövetségi Köztársaság joghatósága alá tartozó bíróság vagy hatóság intézkedésének jogi alapjául hivatkozza.”*³⁵

3.3. A Maastricht-ítélet³⁶

Az Alkotmánybíróságnak az Európai Unióról szóló Szerződés ratifikálásának alkotmányosságáról kellett döntenie. Németország – az Alkotmány módosításával – törvénybe iktatta a Maastrichti Szerződést. Mielőtt azonban a köztársasági elnök aláírta volna, az Alkotmánybírósághoz beadvány érkezett. Az Alkotmány-

³⁴ VÁRNAY–PAPP, *i. m.*, 308.

³⁵ „SOLANGE II” Entscheidung: „Solange die Europäische Gemeinschaft, insbesondere die Rechtsprechung des Gerichtshofs der Gemeinschaften einen wirksamen Schutz der Grundrechte gegenüber der Hoheitsgewalt der Gemeinschaften generell gewährleistet, der dem vom Grundgesetz als unabdingbar gebotenen Grundrechtsschutz im Wesentlichen gleich zu achten ist, zumal den Wesensgehalt der Grundrechte generell verbürgt, wird das BVerfG seine Gerichtsbarkeit über die Anwendbarkeit von abgeleitetem Gemeinschaftsrecht, das als Rechtsgrundlage für ein Verhalten deutscher Gerichte oder Behörden im Hoheitsgebiet der Bundesrepublik Deutschland in Anspruch genommen wird, nicht mehr ausüben und dieses Recht mithin nicht mehr am Maßstab der Grundrechte überprüfen; entsprechende Vorlagen nach Art. 100 I GG sind somit unzulässig.

³⁶ BVerfGE 89, 155, 2 BvR 2134, 2159/92 (1992).

bíróság 1993-ban nemcsak a Szerződés alkotmányosságáról határozott, hanem arról is, hogy milyen helyzet áll elő, ha az Unió megkísérelne olyan hatásköröket is gyakorolni, amelyeket a Szerződés nem egyértelműen biztosít számára.³⁷

A Bundesverfassungsgericht, felhívva a figyelmet arra, hogy az Unió intézményeinek aktusai alkotmányos jelentőségű beavatkozást jelenthetnek a német jogba,³⁸ rögzítette, hogy saját gyakorlatán keresztül garantálja az alapvető jogok hatékony védelmét az Unió hatásköreivel szemben is. Tehát „*a másodlagos közösségi jog németországi alkalmazhatóságának megállapítására vonatkozó hatáskörét a Szövetségi Alkotmánybíróság az Európai Bírósággal együttműködési viszonyban (»Kooperationsverhältnis«) gyakorolja, amely együttműködésben az Európai Bíróság garantálja az alapjogok védelmét az EK területének egésze vonatkozásában egyes konkrét esetekben, a Szövetségi Alkotmánybíróság pedig az elengedhetetlen („unabdingbar”) alkotmányos elvek általános biztosítására szorítkozik.*”

3.4. Az alapjogi fenntartás a gyakorlatban: a „banánpiaci rendtartás”-ítélet³⁹

A „*Solange II*” és a *Maastricht*-ítéletek közötti ellentmondást a Bundesverfassungsgerichtnek a banánpiaci rendtartás-ítéletben sikerült tisztáznia, ahol pontosította a közösségi jog közvetlen felülvizsgálatának lehetőségével kapcsolatos álláspontját. A *Bundesverfassungsgericht* rögzítette, hogy a felülvizsgálati hatáskör fennáll, azonban tényleges gyakorlására csak nagyon szigorú feltételek szerint kerít sort a „*Solange II*” ítéletben foglaltak szerint.⁴⁰ Így továbbra is fennáll az a kikötés, hogy csak akkor jár el, ha a Közösségben általánosan vizsgálható az alapjogi védelem szintje. Ehhez azonban mind közvetlen (magánszemély által kezdeményezett), mind közvetett (bíróság által kezdeményezett) eljárásban bizonyítani kell, hogy „*a közösségi jog fejlődése során, különösen ami az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatát illeti, az alapvető jogi védelem a kívánt szint alá süllyedt a „Solange II” ítéletet követően. [...] Éppen ezért, ha az [...] indítványozó azt állítja, hogy a másodlagos közösségi jog sérti az Alaptörvényben biztosított alapvető jogát, részletesen meg kell indokolnia, hogy az Alaptörvény által feltétlenül megkívánt alapjogi védelem az adott esetben általában*

³⁷ VÁRNAY-PAPP, *i. m.*, 309.

³⁸ Maastricht-Entscheidung: 48. [...] „az EK számára lehetőség nyílik arra, hogy olyan feladatokat és hatásköröket is magának tulajdonítson, amelyek nincsenek rögzítve. Ez viszont egyenlő lenne egy általános hatáskörfeladással, amivel szemben az Alaptörvény 38. szakasza nyújt védelmet.”

³⁹ Case C-280/93., Germany v. Council (1994) ECR I-4973.

⁴⁰ FAZEKAS Flóra, *i. m.*, 78.

*nincs biztosítva. Ehhez szükséges a nemzeti és a közösségi szintű alapjogi védelem összevetése [...].*⁴¹

3.5. A Lisszaboni Szerződés alkotmányos felülvizsgálata

A Bundesverfassungsgericht 2009 nyarán nagy figyelemmel kísért eljárásban hozott ítéletet a Lisszaboni Szerződés Alaptörvénnyel való összeegyeztethetőségéről.⁴² Az ítélet számos ponton továbbviszi a *Maastricht* ítéletben megkezdett irányvonalat az *ultra vires* közösségi jogi aktusok felülvizsgálhatósága és az alapjogvédelmi szint megfelelőségi vizsgálata terén. A vizsgálat eredményeként a Bundesverfassungsgericht nem ítélte az alaptörvénnyel ellentétesnek a Szerződést, azonban a *Maastricht* ítéletben alkalmazott módszernek megfelelően számos alkotmányos fenntartást fogalmazott meg, amelyeket az alkotmányosság biztosításának feltételeiként tekintett.

A Bundesverfassungsgericht megerősítette, hogy az uniós jog csak annyiban alkalmazható Németországban, amennyiben az Unió a Németország által átadott hatáskörök terjedelmén belül maradván alkotja meg. Ismét rögzítette, hogy az átadott hatáskörök terjedelmét maga állapítja meg, és a hatáskörtúllépéssel alkotott uniós jogi aktus nem lesz alkalmazható Németországban. Megerősítette, hogy a közösségi jog alkalmazása és elsőbbsége Németországban a Lisszaboni Szerződést ratifikáló törvényen keresztül lehetséges, így csak azon uniós hatáskörök keretein belül, amelyek átadásához Németország a Lisszaboni Szerződés elfogadásával hozzájárult. E szerződés sem ruházza fel az Európai Uniót a *Kompetenz-Kompetenz* jogával. Az Alaptörvény megváltoztathatatlan tartalmát rögzítő 79. cikk (3) bekezdést a Bundesverfassungsgericht együtt értelmezte a 20. cikk (3) bekezdésével, amelynek értelmében „a törvényhozást az alkotmányos rend, a végrehajtó hatalmat és az igazságszolgáltatást a törvény és jog köti”.

4. A Magyar Alkotmánybíróság és az uniós jog elsőbbsége

A magyar jogrendszerben a nemzetközi jog alapvetően dualista módszer szerint érvényesül. Sajátos módon ez a tétel az Alkotmányban nem szerepel, a nemzetközi jogra vonatkozó alkotmányi szabályozás ugyanis erre vonatkozóan nem tartalmaz egyértelmű szabályokat. Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elis-

⁴¹ Vö: BALOGH-BÉKESI Nóra, elérhető:

http://193.224.191.196:8080/phd/Dr.Balogh_Bekesi_Nora_phd.pdf, 46.

⁴² BVerfGE 2 BvE 2/08 (2009).

mert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi kötelezettségek és a belső jog összhangját.” A szöveg alapján első olvasatra nem világos, hogy a magyar jogrendszerben a monista vagy a dualista nézőpont érvényesül-e, és nincs egyértelmű állásfoglalás a nemzetközi jog jogforrási hierarchiában elfoglalt helyéről és elsőbbségéről sem. Így tehát az Alkotmánybíróság feladata, hogy az Alkotmány ide vonatkozó cikkének tartalmát kibontsa.⁴³ Az ezzel kapcsolatos ítélkezési gyakorlat tehát tudományos elemzésre is érdemes.

Az alkotmánymódosító törvény⁴⁴ beiktatott egy új (4) bekezdést az Alkotmány 6. §-ába. Eszerint: „A Magyar Köztársaság az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedése érdekében közreműködik az európai egység megteremtésében.” Ez az alkotmányi szakasz új államcél határoz meg a magyar állam számára, amely az állami szervek részére alkotmányos kötelezettséget teremt tevékenységük során az integráció céljainak előmozdítására, e célok akadályozásától való tartózkodásra. A 2002-ben elfogadott alkotmánymódosító törvény indoklása szerint az Alkotmány ilyen jellegű kiegészítésére leginkább azért van szükség, mert a módosítás előtti Alkotmány nem adott lehetőséget arra, hogy a Magyar Köztársaság a főhatalomból eredő joghatóságának kizárólagosságáról lemondjon; az uniós csatlakozással viszont épphogy a kizárólagos jogalkotó joghatóság korlátozására kerül sor, így az Alkotmány módosítása az uniós csatlakozás alkotmányosságának megteremtése érdekében feltétlenül szükséges.

A 2002. évi LXI. törvénnyel történő alkotmánymódosítás legfontosabb szabálya maga az Európa-klauszula, az Alkotmány új 2/A. §-a. Ennek értelmében a Magyar Köztársaság az Európai Unióban tagállamként való részvétele érdekében nemzetközi szerződés alapján – az Európai Uniót, illetőleg az Európai Közösségeket (a továbbiakban: Európai Unió) alapító szerződésekből fakadó jogok gyakorlásához és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges mértékig – egyes, Alkotmányból eredő hatásköreit a többi tagállammal közösen gyakorolhatja; e hatáskörgyakorlás megvalósulhat önállóan, az Európai Unió intézményei útján is.

Az alkotmánymódosítás véglegesített indoklása – visszautalva az alkotmánymódosítás előtti alkotmánybírósági gyakorlatot feldolgozó részre – lényegében két pilléren nyugszik. Egyrészt határozottan rögzíti, hogy a módosításokat az alkotmánybírósági határozatokban kifejtett értelmezés tette szükségessé. Az

⁴³ „Az alkotmánybíráskodási problémák alapvetően két kérdéssel függnek össze: a jogrendszer normáinak érvényessége az egyik, az alkotmány értelmezése a másik.” BRAGYOVA, *Az alkotmánybíráskodás elmélete*, KJK, Bp., MTA Állam-és Jogtudományi Intézete, 1994. 18.

⁴⁴ 2002. évi LXI. törvény. Vö. PAULOVICS Anita, *Az oktatás igazgatása = Közigazgatási jog 3. Magyar Közigazgatási Jog. Különös rész*, szerk. NYITRAI Péter, Miskolc, Z-Press Kiadó, 2008, 232–237.

indokolás két döntést említ, az 53/1993. (X. 13.) AB határozatot, és a 30/1998. (VI. 25.) AB határozatot.⁴⁵

4.1. A 4/1997. (I. 22.) AB határozat⁴⁶

Az Alkotmánybíróság 1997 előtt több határozatában foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy egy, a magyar jogba már beemelt nemzetközi szerződés önmagában vagy a beemelő törvényen keresztül lehet-e utólagos alkotmányossági felülvizsgálat tárgya.⁴⁷ E korábbi határozatok azonban egymásnak ellentmondó megállapításokat, így az Alkotmánybíróságnak a 4/1997. (I. 22.) AB határozatban szándéka szerint „*egyértelművé kellett tennie álláspontját arról, hogy hatásköre hogyan terjed ki a nemzetközi szerződések alkotmányossági felülvizsgálatára*”.

A 4/1997. (I. 22.) AB határozat alapjául szolgáló indítvány az Alkotmánybíróságról szóló törvény (a továbbiakban: Abtv.) hatásköri rendelkezéseinek alkotmányellenességét állította. Az indítvány szerint az, hogy az Abtv. a nemzetközi szerződések tekintetében csak az előzetes alkotmányossági kontrollt teszi lehetővé, kizárja az állampolgárok utólagos normakontrollon keresztül érvényesülő alkotmányos jogainak érvényesítését, egyben sérti a jogállamiság elvét. Egy másik alkotmányos aggály volt az, hogy a hiányos szabályozás miatt az alapvető jogok nemzetközi szerződésben való korlátozása kikerülhet az állampolgárok és az Alkotmánybíróság kontrollja alól, ami akár burkolt alkotmánymódosításra is lehetőséget adhat.

Annak ellenére tehát, hogy egy nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály az alkotmányossági felülvizsgálat szempontjából ugyanolyan elbánásban részesül, mint bármely más jogszabály, tekintettel kell lenni arra, hogy a magyar jogszabályok között sajátos eredettel és tartalommal bír, és sajátos jogkövetkezmények fűződnek hozzá. Ezeket a sajátosságokat az AB nem hagyja figyelmen kívül. Ehhez azonban hozzájárul az Alkotmány 7. § (1) bekezdése, amely értelmében a magyar jogrendszerben „a nemzetközi jog és belső jog összhangját” minden esetben biztosítani kell. Erre tekintettel az AB rögzítette: „*Ha az Alkotmánybíróság a nemzetközi szerződést vagy annak valamely rendelkezését alkotmányellenesnek találja, a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály alkotmányellenességét állapítja meg. Az Alkotmánybíróság alkotmányellenességet megállapító határozata azonban a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségvállala-*

⁴⁵ 2002-es alkotmánymódosító törvényről ld. még: CHRONOWSKI Nóra, „*Integrálódó*” *alkotmányjog*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005, 191.

⁴⁶ 4/1997. (I. 22.) AB határozat ABH 1997. 41, 52.

⁴⁷ 30/1990. (XII. 15.) AB határozat az Európai Megállapodást érintve, illetve az 53/1993. (X. 13.) AB határozat.

lására kihatással nem lehet. Az Alkotmánybíróság határozata folytán a jogalkotónak meg kell teremtenie a vállalt nemzetközi jogi kötelezettség és a belső jog összhangját; [...] Ennek megtörténteig az Alkotmánybíróság a megsemmisítés időpontja tárgyában a határozathozatalt ésszerű határidőre felfüggesztheti.”

Vörös Imre alkotmánybíró különvéleményében ezzel szemben kifejtette, hogy „nemzetközi szerződés alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára törvényi felhatalmazás híján az Alkotmánybíróságnak nincs hatásköre.”⁴⁸

A 4/1997. (I. 22.) AB határozattal teljessé vált az Alkotmánybíróság hatásköre a nemzetközi szerződések vizsgálata terén: mind előzetes, mind utólagos normakontroll keretében vizsgálhatja, illetve belső jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközésére – mint önálló hatáskörre – is kiterjedhet az alkotmánybírói felülvizsgálati jog. E döntés némiképp hasonlóságot mutat a Bundesverfassungsgericht 1993-as Maastricht-döntésével, hiszen mindkét határozat a tagállamot tekinti szuverén törvényhozónak, míg maga az Unió csupán államok szövetségének (a Maastrichti döntés alapján „Staatsverbundnak”) tekintendő.

4.2. A 30/1998. (VI. 25.) AB határozat⁴⁹

Az indítványozó alapvetően a Közösség versenyjoga jövőben megjelenő kritériumainak a magyarországi jogalkalmazásra háruló közvetlen érvényesülési módját kifogásolta, mivel ezáltal a magyar jogrendszer kinyílna egy másik jurisdikció belső közjogi szabályainak automatikus befogadása és alkalmazása előtt.

A 30/1998. (VI. 25.) AB határozat indokolásának érdemi része annak elemzésével kezdődik, hogy az Európai Megállapodás vizsgált szabályai – a Megállapodás értelmében – miképpen érvényesülnek a magyar jogrendszerben, pontosabban elérhetik-e a Gazdasági Versenyhivatal gyakorlatát. Az Alkotmánybíróság az elemzés végén arra a megállapításra jutott, hogy „Az EM 62. cikk (2) bekezdésében hivatkozott közösségi jogi kritériumok megjelenése a magyarországi jogalkalmazásban nem illeszthető a nemzetközi szerződések érvényesülésének rendjébe”.

A határozat a továbbiakban rátér a szuverenitás kérdésére. A testület álláspontja szerint „a Közösség belső jogának hivatkozott kritériumai a hazai jogalkalmazás szempontjából külföldi jognak minősülnek, minthogy a Magyar Köztársaság nem tagállama az Európai Uniónak. Az alapul fekvő közjogi-hatósági jogviszonyok, amelyekben a közösségi jogi kritériumok szerinti elbírálás kötele-

⁴⁸ Dr. Vörös Imre különvéleménye, 4/1997. AB határozat.

⁴⁹ 30/1998. (VI. 25.) AB határozat ABH 1998, 220, 231–232.

zettsége áll fenn, az állami szuverenitással közvetlen kapcsolatban állnak: a versenykorlátozás tilalmának joga – hasonlóan a büntetőjoghoz vagy a szabálysértési joghoz – tartalmánál és érvényesítésénél fogva az állami főhatalom kizárólagos joghatósága alá tartozik.” Azok a közjogi normák, amelyek egy másik közhatalmi rendszer – ebben az esetben a Közösség – saját belső jogát alkotják, és amelyek megalkotására a Magyar Köztársaságnak semmilyen befolyása nincs, mert Magyarország nem tagállama az Európai Uniónak, az Alkotmány 2. § (1) és (2) bekezdése alapján – a szuverenitás sérelme nélkül – nem jelenhetnek meg alkalmazási kötelezettséggel a magyar jogalkalmazó szervek gyakorlatában. „Egy nemzetközi szerződés megkötésével, illetőleg kihirdetésével az Országgyűlés nem tehet burkolt alkotmánymódosítást.”

Láthatjuk, hogy e döntést is a markáns szuverenista álláspont jellemzi. E szemlélet tükröződik egy későbbi alkotmánybíróági határozatban: ebben a szelvényben született az Alkotmánybíróság 72/2002. (XII. 19.)⁵⁰ AB határozata is.

4.3. A 17/2004. (V. 25.) AB határozat⁵¹

Országunk uniós csatlakozását követően is születtek figyelemre méltó alkotmánybíróági döntések. Ezek tárgyunk szempontjából is fontosak, hiszen az Alkotmánybíróság már mint tagállami testület hozott döntést, rögtön 2004-ben, csatlakozásunk esztendejében. Ebben a köztársasági elnök indítványozóként fogalmazott meg alkotmányos aggályokat az Európai Unió Bizottsága egyes rendeleteinek végrehajtására kiadott jogszabály különböző rendelkezéseivel szemben.

Az Alkotmánybíróság a köztársasági elnök indítványának teljes egészében helyt adott, és a mezőgazdasági termékek kereskedelmi többletkészletezésével kapcsolatos intézkedésekről szóló, az Országgyűlés 2004. április 5-i ülésnapján elfogadott törvény-indítványban támadott rendelkezéseit határozatában megsemmisítette. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a törvény 2004. április közepére eső kihirdetése esetén nem felel meg a jogszabály felkészüléséhez szükséges kellő idő alkotmányos előírásának az, hogy a vizsgált szabály a 2004. május 1-jén tulajdonban álló termékmennyiséget és az e napi készletet tükröző kimutatást veszi alapul. Különösen sérti a felkészülési idő követelményét, hogy a fizetési kötelezettség alapjául szolgáló készlet meghatározásához azt az áru-

⁵⁰ 72/2002. (XII. 19.) AB határozata ABH 2002, 433, 438. A magyar termőföld tulajdonjogának megszerzése kapcsán az Alkotmánybíróság álláspontja: „Magyarország azonban jelenleg még nem tagja az Európai Uniónak, így a közösségi jog közvetlenül nem érvényesül még Magyarországra nézve, csupán az Európai Megállapodásból eredő jogközelítési kötelezettség terheli a Magyar Köztársaságot, mint szerződő felet.”

⁵¹ 17/2004. (V. 25.) AB határozat ABH 2004, 291, 297.

mennyiséget is figyelembe veszi, amelyre 2004. január 1-jét követően kötött szerződések vonatkoznak. Ez esetben, nyilván az előre nem látható követelmények miatt a jobbiztonság sérelmet szenvedett.

A vizsgálat másik iránya az volt, hogy a törvényben a végrehajtási rendeltre való felhatalmazás jogforrástanilag alkotmányellenes-e, mivel egyrészt alapjogot (a tulajdonjogot) érint, másrészt pedig fizetési kötelezettséget is csak törvényi szinten lehet előírni. A döntés rámutatott: „Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint tehát köztehernek tekintendő befizetési kötelezettség alapvető szabályait törvényben kell meghatározni.”

A döntést áttekintve látható, hogy az Alkotmánybíróság csupán a legszükségesebbeket tárgyalta a határozat indokolásában, minden bizonnyal azért, hogy elkerülje az esetleges ütközéseket olyan területen, amelyben nem kívánt állást foglalni. Szembetűnik továbbá, hogy ezek a „legszükségesebbek” valójában az alkotmánybírósági gyakorlat rutin tételei, azaz az indokolásban nem jelenik meg új az Európai Unió jogszabályai és az Alkotmány kapcsolatában a magyar Alkotmánybíróság várható gyakorlatáról. Igaz azonban, hogy a csatlakozás óta csak pár hét telt el, és a dogmatikai jellegű fejtegetés helyett a testület inkább saját szilárd gyakorlatát alkalmazta.

E döntést követő években fokozatosan fejlődött az Alkotmánybíróság értelmezési gyakorlata az uniós jog elsőbbségének kérdésében. E határozatok azonban nem elég meghatározóak ahhoz, hogy e tanulmányban részletes elemzésre bocsátkozzunk ezek kapcsán. Teszem ezt inkább a Lisszaboni Szerződésre vonatkozó alkotmánybírósági döntéssel, hiszen az kiemelkedő az Alkotmánybíróság értelmezési gyakorlatának körében.

4.4. A 143/2010. (VII. 14.) AB határozat⁵²

Az Alkotmánybíróság 2010. július 12-én hozott határozatában elutasította az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló lisszaboni szerződés kihirdetéséről szóló 2007. évi CLXVIII. törvény egésze alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt. Az indítványozó ugyanis azt vetette fel, hogy a Lisszaboni Szerződés kötelező hatályának elfogadásával, az abban foglalt reformokra, az új döntéshozatali és működési szabályokra és a bevezetett új intézményekre tekintettel álláspontja szerint „a Magyar Köztársaság független jogállami léte megszűnik”.

Az Alkotmánybíróság határozatában rámutatott arra, hogy az indítványozó magánszemély lényegében ugyanazokat a kérdéseket tette fel, amelyeket számos

⁵² Megjelent: Magyar Közlöny X. évi 119. számában (XIX. évfolyam, 7–8. szám).

európai országban a Lisszaboni Szerződés ratifikálása előtt, az abban foglalt reformok horderejére tekintettel a tagállami parlamentek, azok képviselői, illetve az eljárásra jogosult egyéb köztisztviselők viselői az ottani alkotmánybíróságoknak tettek fel, ott a Lisszaboni Szerződés előzetes alkotmányossági ellenőrzését indítványozva. Magyarországon az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény szerint arra jogosultak nem kezdeményezték a Lisszaboni Szerződés előzetes alkotmányossági szempontú ellenőrzését, így arra nem is került sor.

A testület megállapította, hogy ilyen horderejű reformok esetében kívánatos, hogy a megkötni szándékozott szerződés előzetes normakontrolljára sor kerüljön, figyelembe véve az Alkotmánybíróság általános alkotmányvédelmi szerepét. A felvetett alkotmányossági problémák utólagos normakontroll hatáskörben történő elbírálására az előzetes normakontroll kezdeményezésére irányuló indítvány hiányában került sor.

Az Alkotmánybíróság az indítványban felvetetteket elutasítva rámutatott arra, hogy a Lisszaboni Szerződés reformjai, minden jelentőségük ellenére sem változtattak azon, hogy a Magyar Köztársaság tagállamként, azaz az Európai Unió tagjaként, de továbbra is önálló államként vesz részt az európai integrációban, amelyre a szükséges mértékben ruházott át az Alkotmányból eredő egyes hatásköröket. Ezek gyakorlása vagy továbbra is a többi állammal közösen – az európai uniós döntéshozatali szabályoknak megfelelően – vagy az Európai Unió intézményei útján történik.

Az Alkotmánybíróság a fentieket összegezve hangsúlyozta, hogy a Lisszaboni Szerződés kötelező hatályának elfogadásával és a törvényben való kihirdetésével a Magyar Köztársaságnak sem a függetlensége, sem a jogállamisága, sem az önálló állami léte nem szűnik meg. E tényt erősítették meg Paczolay Péter és Lévay Miklós alkotmánybírák a döntéshez csatolt párhuzamos indokolásukban.

5. Befejezés

Az alapító tagállamok alkotmánybíróságainak elsőbbségi elvhez való viszonyulását alapvetően meghatározta a nemzeti szuverenitás klasszikus, a nemzeti alkotmányjogban ma is központi helyet elfoglaló koncepciója. A tagállamok alkotmányjogi nézőpontjából az európai integrációban való részvétel nem változtat azon, hogy a tagállam továbbra is teljes szuverenitással rendelkezik. Az, hogy egyes, a szuverenitás körébe tartozó hatáskörök gyakorlását az Európai Uniónak átengedi, nem változtat azon sem, hogy a nemzeti szuverenitás lényegét érintő, alapvető alkotmányos kérdésekről továbbra is a tagállam dönt. Ilyen alapvető

alkotmányos kérdés az, hogy milyen viszony áll fenn a nemzeti alkotmány és az uniós jog között, illetve ezek konfliktusa esetén melyik nyer alkalmazást.⁵³

A 2004-ben, illetve ezt követően csatlakozó országok alkotmánybíróságai, így a magyar testület számára is példaként szolgál az uniós tagállamok alkotmánybírósági viszonyulása az uniós jog elsőbbségéhez. E szerepkörben Németország mindig is nagy szerepet játszott, és fog is a jövőben. Érdemes tehát Magyarországnak figyelemmel kísérnie a Bundesverfassungsgericht döntéseit, hiszen az Unió egyik alapító tagállamaként, a jogi kultúránk közös vonásai miatt későbbiekben is Németország nyújthat számunkra útmutatást.

Felhasznált irodalom

1. BALÁZS Péter, *Az Európai Unió külpolitikája és a magyar EU-kapcsolatok fejlődése*, Bp., KJK-Kerszöv, 2002.
2. BALOGH-BÉKESI Nóra, *Közösségi jog és szuverenitás transzfer a csatlakozási klauzulák és a hatáskörmegosztás mentén*, PhD-értekezés, ELTE, 2008. Elérhető: http://193.224.191.196:8080/phd/Dr.Balogh_Bekesi_Nora_phd.pdf (2011. január 30.)
3. BLUTMAN László, *Az Európai Unió joga a gyakorlatban*, Bp., HVG–Orac, 2010.
4. BRAGYOVA András, *Az alkotmánybíráskodás elmélete*, Bp., KJK MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, 1994.
5. CHRONOWSKI Nóra, *„Integrálódó” alkotmányjog*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005.
6. FAZEKAS Flóra, *A magyar Alkotmánybíróság viszonya a közösségi jogelődbségéhez egyes tagállami alkotmánybírósági felfogások tükrében*, PhD értekezés, DE. 2009. Elérhető: http://jog.unideb.hu/documents/doktori_iskola/fazekasflora-disszertacio-nyilvanos.pdf (2011. január 30.)
7. FAZEKAS Judit, *Az európai integráció alapszerződésai 2.: Római, Maastrichti, Amszterdami, Nizzai Szerződések*, Bp., KJK-Kerszöv, 2002.
8. FAZEKAS Judit, ASZTALOS Zsófia, *Az európai integráció története: Az Európai Unió intézmény- és jogrendszere: Főiskolai tansegédlet*, Miskolc, Novotni Alapítvány, 2008⁵.
9. FAZEKAS Judit, ASZTALOS Zsófia, SÓS Gabriella, *Csatlakozás-jogközelítés: Az Acquis Communautaire adaptálása a magyar jog- és intézményrendszerbe*, Bp., KJK-Kerszöv, 2003.

⁵³ FAZEKAS Flóra, *i. m.*, 59.

10. KECSKÉS László, *EU-jog és jogharmonizáció*, Bp., HVG–ORAC, 2009.
11. MARUZSA Zoltán Viktor, *Tanulmányok az Európai Unióról*, Baja, Eötvös József Főiskolai Kiadó, 2007.
12. PAULOVICS Anita, *Az oktatás igazgatása = Közigazgatási jog 3. Magyar Közigazgatási Jog. Különös rész*, szerk. NYITRAI Péter, Miskolc, Z-Press Kiadó, 2008.
13. Christian RANACHER, Fritz STAUDIGL, *Enführung in das EU-Recht*, Facultas Verlags-und Buchhandels AG, 2007.
14. OSZTOVITS András, *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata*, Bp., II. kötet. KJK-Kerszöv, 2008.
15. Allan F. TATHAM, *EC-Law in Practice: A Case-Study Approach*, Bp., HVG–ORAC, 2006.
16. *Válogatott ítéletek az Európai Bíróság esetjogából*, Bp., KJK-Kerszöv, 2001, II.
17. VÁRNAY Ernő, PAPP Mónika, *Az Európai Unió joga*, Bp., KJK-Kerszöv, 2005.

Zsuzsa Stipta

The Interpretation of Supremacy Principle in Constitutional Court Decisions of Hungary and Germany

Summary

The law of the European Union has broadened during the process of European integration. That was the result of the extension of the founding treaties and the secondary legal sources. The European Community, later the Union needed to create certain legal principles in order to harmonize the law material of the Community and the member states. Such important legal principles are the principle of direct effect and the priority of the EU law.

The interpretation of the principle of priority has a great past, even before the ratification of the Treaty of Lisbon. Back then, the official term was legal source of EC based on the Treaty of Maastricht. This term was used even in the court decisions. Therefore, I apply those legal expressions following the text of the decisions.

The judicial legal interpretation draws a certain meaning to the indefinite rules and legal principles. Therefore, the legal interpretation of the judges is of high importance. That is the reason I analyse the priority concerning EU law. During this examination, I apply the method of interpreting the decisions of the Court of the European Union and both German and Hungarian constitutional courts.